

вчинки, навчання навичкам конструктивного спілкування, творчого мислення, уникнення асоціальних спокус, організації навчальної, трудової, дозвіллевої діяльності, майбутньої професійної орієнтації, професійної адаптації, профілактики соціальної дезадаптації, у тому числі девіантної і делінквентної поведінки, бродяжництва [6]. Все це можливо завдяки організації різноманітних форм соціально-педагогічної профілактики: дискусій, тренінгів, просвітницьких занять із соціального навчання, використання ресурсів соціальної реклами, інтерактивних форм взаємодії із підлітками тощо.

Отже, соціально-педагогічна профілактика і корекція адиктивної поведінки серед підлітків повинна бути системною, комплексною і включати роботу з різними цільовими групами: учнями, педагогами, батьками та референтним оточенням. Ефективними формами профілактики є навчання підлітків змістовним і конструктивним формам проведення дозвілля. Доцільним є систематизація та доповнення знань щодо причин адиктивної поведінки на особистісному рівні, що допоможе шукати відповідні соціально – педагогічні умови, які поступово приведуть підлітка у нове соціальне середовище, здатне позитивно впливати на його соціальне становище.

Література

1. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков. К., 1986.
2. Кон І.С. Юність як соціальна проблема // Суспільство і молодь. Вид. 2, доповнене і перероблене. Упорядник В.Д. Кобецького. М.: Молода гвардія, 1973.
3. Короленко Ц.П. Аддиктивное поведение. Общая характеристика и закономерности развития // Обозрение психиатрии и медицинской психологии им. В.М.Бехтерева (англ.). СПб.: Санкт-Петербургский научно-исследовательский психоневрологический институт, 1991.
4. Максимова Н.Ю., Толстоухова С.В. Соціально-психологічні аспекти профілактики адиктивної поведінки підлітків та молоді. К., 2000.
5. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посібник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. 308 с.
6. Чернецька Ю.І. Роль соціального педагога в реабілітації і ресоціалізації наркозалежних у реабілітаційних центрах // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти виховання студентської молоді», 4-5 квітня 2013 року/ ХНУМГ. Х., 2013. С. 253-254.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

А.О. Остапченко,
науковий керівник Ю.С. Ібрагім
Україна, м. Харків,
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Актуальність теми. Складовою соціальної політики будь-якої держави та одним з важливих інструментів її соціально-економічного розвитку є забезпечення громадян соціальними гарантіями, надання їм якісних соціальних послуг, збереження їх нормального рівня життя. У цій системі складається статусно-рольова взаємодія між споживачами та тими, хто надає соціальні послуги.

Зважаючи на теперішній стан подій в нашій країні, багато верств населення потребують невідкладного надання соціальних послуг у сфері соціального захисту, у числі яких перебувають багатодітні сім'ї, які є найбільш уразливішою та слабо захищеною.

ною верствою. Незважаючи на прийняття законів, указів про соціально-правовий захист сім'ї, в даний період відзначається стійке зниження частки багатодітних сімей в суспільстві. Це свідчить про те, що функціонування системи надання соціальних послуг в Україні не відповідає сучасним запитам громадян, і в деяких аспектах має низку проблем, виникаючих на цьому тлі. Слід зазначити ту обставину, що процес погіршення якості соціальних послуг, що надаються основній масі населення, призвів до того, що відбувається заміна безкоштовних послуг платними, обмежуються можливості малозабезпечених груп населення з отримання цих послуг. Тому питання вирішення проблем розвитку соціальних послуг потребує як наукового, так і практичного розв'язання.

Різні питання стосовно сфери надання соціальних послуг були порушені в працях багатьох науковців. Так соціальна політика держави, соціальна сфера, процес надання соціальних послуг місцевими органами влади та підвищення їх якості є предметом дослідження таких науковців, як В. Бабаєв, С. Горбунова-Рубан, Д. Карамішев, Л. Качан, Н. Корабльова, Е. Лібанова, В. Мартиненко, О. Палій, Т. Семигіна, Л. Сідельнік, В. Скуратівський, Р. Тофтисова-Матерон та ін.; особливості питання надання послуг місцевими органами влади на регіональному рівні досліджують В. Авер'янов, В. Корженко, А. Чемерис, Ю. Шаров та ін.; проблемам удосконалення соціального захисту на регіональному рівні присвячені дослідження М. Багмета, О. Берданової, Н. Гринчук, О. Іщенко, Ю. Шклярського; проблематика соціального захисту розглядається в роботах О. Панкевича, Л. Четверікової, І. Яковюка. Серед зарубіжних фахівців цікаві ідеї в контексті дослідження сфери соціальних послуг пропонують С. Бекман, Р. Лоуренс, Т. Мартін, Г. Холліс, Е. Фултз та ін.

Проблемою соціально-правового забезпечення сучасної багатодітної сім'ї займаються такі вчені, як Т. Зубкова, О. Зверєва, С. Кархліна та інші. Проте недостатнього розвитку набуло вивчення проблем розвитку новітніх видів соціальних послуг у сфері соціального захисту, особливо у застосування до багатодітних сімей.

Метою нашого дослідження є висвітлення та аналіз проблем розвитку соціальних послуг у сфері соціального захисту багатодітних сімей.

Сфера послуг – складова показників, що визначають рівень життя населення. Ця сфера є дуже важливою для суспільства, по-перше тим, що містить в собі послуги, які надає система соціального обслуговування. Сфера соціальних послуг є компонентом системи соціального обслуговування людей. Сфера соціальних послуг виконує функції соціальної адаптації, інтеграції, соціалізації, згуртування людей. Від якості соціальних послуг значною мірою залежить соціальне самопочуття суспільства, ступінь задоволеності інтересів людини, соціальних груп, усіх верств населення, реальна забезпеченість прав та свобод окремого громадянина.

Соціальні послуги – комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги (далі - особи, що потребують соціальних послуг), з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Головною і основною функцією соціальних послуг є сприяння відтворенню людини, формування нових соціальних відносин індивіда і суспільства в цілому. Саме тому метою функціонування "соціальної послуги" є задоволення потреб людини в процесі життєдіяльності.

Суб'єкти, що надають соціальні послуги - державні та комунальні спеціалізовані підприємства, установи та заклади соціального обслуговування, підпорядковані центральним, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування

(далі - державні та комунальні суб'єкти), юридичні особи, створені відповідно до законодавства, які не мають на меті отримання прибутку (далі - недержавні суб'єкти), фізичні особи.

Сфера соціальних послуг в Україні регулюється, перш за все, Законами України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та ін. Її базові механізми розкриті у таких підзаконних актах як Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах (2006 р.), Порядок взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із закладами охорони здоров'я щодо надання медичної допомоги та соціальних послуг дітям і молоді (2006 р.), Постанова КМУ № 1417 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» (2009 р.), Загальне положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (2013 р.).

Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Матеріальна допомога надається особам, що знаходяться у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

Соціальне обслуговування - це система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Соціальне обслуговування здійснюється шляхом надання соціальних послуг: за місцем проживання особи (вдома); у стаціонарних інтернатних установах та закладах; у реабілітаційних установах та закладах; в установах та закладах.

Специфічні властивості соціальних послуг:

- необхідність безперервного (для багатьох послуг - цілодобового) надання послуг;
- необхідність розосередження надання послуг з території поселення з ціллю максимального наближення до місця проживання людини (для великих міст це дуже складне завдання);
- збільшення кількості споживачів послуг не тягне за собою зменшення їх корисності для кожного (властивість «відсутності суперництва»);
- практична неможливість обмеження доступу споживачів до деяких муніципальних послуг;
- місцевий монополізм виконавців деяких муніципальних послуг (водопостачання, електропостачання і т.п.) - такі послуги повинні бути предметом особливої турботи органів місцевого самоврядування.

Соціальне обслуговування є складовою частиною соціального захисту, яка надає відповідні гарантії. Соціальний захист ми можемо визначити як систему законодавчих, економічних, соціальних і соціально-психологічних гарантій, що забезпечує захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Непрацездатним і соціально-вразливим верствам населення вона надає переваги у використанні прямої матеріальної та соціально-психологічної підтримки в різних її формах. Об'єктом соціального захисту є соціально неблагополучні, малозабезпечені та потребують допомоги і підтримки групи населення.

Вивчення соціального захисту представило організаційно-правову структуру у вигляді чотирьох-рівневої системи :

- 1) рівень державного управління містить заходи та дії глобального характеру, спрямовані на управління соціальним захистом усього населення України, визначає загальну лінію розвитку соціального захисту населення;

2) рівень галузевого управління - являє собою соціальний захист за професійною ознакою, включає мережу відомих соціальних установ, де заходи носять прикладний характер;

3) рівень регіонального управління - включає заходи щодо соціального захисту населення, які враховують регіональну специфіку, природні умови, соціально-економічне розміщення продуктивних сил, етнічно-національні фактори та містить конкретні регіональні програми соціального захисту населення, що узгоджуються з державними;

4) місцеве управління соціальним захистом - включає заходи, спрямовані на реалізацію соціального захисту на рівні міст і районів, що носять винятково прикладний характер.

Галузеве управління соціальним захистом здійснюється міністерствами і відомствами України. Органи соціального захисту представлені профспілками, компетенція яких поширюється на підприємства галузей. Заходи щодо соціального захисту працівників знаходяться в компетенції підприємств і регулюються за допомогою колективних трудових договорів.

До основних елементів системи соціального захисту відносять:

- встановлення допустимих параметрів життя (розміру прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії, соціальної допомоги);

- захист населення від зростання цін і товарного дефіциту для гарантованого забезпечення прожиткового мінімуму громадянам;

- вирішення проблеми безробіття і забезпечення ефективної зайнятості, перепідготовка кадрів;

- пенсійне забезпечення (людей похилого віку, інвалідів, сімей, що втратили годувальника);

- утримання дитячих будинків, інтернатів, будинків для людей похилого віку тощо;

- соціальні трансферти (допомога з безробіття, одноразові чи щомісячні виплати на дітей, з материнства, з хвороби та інших причин, житлові субсидії тощо);

- соціальне обслуговування (надання соціальних послуг окремим категоріям громадян);

- надання необхідної медичної допомоги;

- соціальне страхування тощо.

Комплекс соціальних послуг, що надаються при соціальному захисті населення, включає сприяння:

- у проведенні реабілітаційних заходів соціально-медичного характеру;

- у наданні послуг соціально-побутового характеру;

- поліпшення матеріально-побутових умов життя;

- у своєчасному наданні заходів соціальної підтримки;

- у захисті соціально-економічних, трудових, особистих прав і свобод.

Аналіз становища сім'ї в сучасному суспільстві дає підставу вважати, що вона є особливою категорією, яка може мати низку проблем і особливо потребує в наданні соціального захисту.

Сім'я – це мала соціальна група, пов'язана шлюбними чи родинними відносинами, спільністю побуту (спільне проживання та ведення домашнього господарства), емоційної близькістю, взаємними правами обов'язками по відношенню один до одного. Увага ж саме до багатодітних сімей в сучасному суспільстві пояснюється тим, що в умовах поглиблення соціально-економічної кризи серед інших травмованих категорій вони займають одне з перших місць.

Розрізняють три категорії багатодітних сімей:

- свідомо багатодітність - у сім'ях, де міцні сімейні або релігійно-національні традиції;

- народження спільної дитини при повторному шлюбі батька або матері за наявності інших дітей - ця категорія багатодітної родини має зачатки «неповної» у вихованні дітей.

Ці дві категорії цілком благополучні. Багатодітна сім'я має, як правило, міцні сімейні традиції, чітку внутрішню структуру, досить міцну захист, традиційно-поважне ставлення у старших. У таких сім'ях легше вирішуються проблеми і конфлікти, у батьків не буває самотньої старості. Психологічна атмосфера такої сім'ї - взаєморозуміння, однакове бачення проблем і способів їх вирішення обома подружжям.

- неблагополучні багатодітні сім'ї, які найчастіше відзначаються у батьків, які ведуть аморальний спосіб життя: алкоголіки, безробітні, психічно неповноцінні, де діти часто є засобом для одержання матеріальної та натуральної допомоги. У таких сім'ях батьки мають більш низький освітній рівень і соціальний статус.

Соціальна робота з багатодітною родиною представляє собою діяльність соціальних служб з надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг і матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації та реабілітації.

Соціальна робота з багатодітною родиною складається з:

- соціального захисту багатодітної сім'ї - багаторівневої системи, переважно державних, заходів щодо забезпечення мінімальних соціальних гарантій, прав, пільг і свобод нормально функціонуючої сім'ї в ситуації ризику в інтересах гармонійного розвитку сім'ї, особи і суспільства.

- соціальної підтримки багатодітної родини, яка передбачає формальну і неформальну діяльність і взаємини фахівців з сім'ями, які опинилися у скрутних обставинах. Вона включає різні форми допомоги (моральну, психолого-педагогічну, матеріальну і фізичну), медичне страхування, соціальне співчуття і єдність і інші.

Але система надання соціальних послуг нашої країни має певну низку недоліків та проблем, що призводить до зниження якості надання допомоги у сфері соціального захисту. У наш час так і не було запроваджено ліцензування соціальних служб, не прийнято реальних універсальних (державних) стандартів соціальних послуг в сфері соціального захисту, які б встановлювали рівні вимоги до суб'єктів надання соціальних послуг незалежно від форми їх власності. Це стосується як державного, так і недержавного секторів. Установи й організації не мають чітко виписаних і загальноприйнятих стандартів, які давали б можливість оцінювати власне якість соціальних послуг і їхню ефективність, а якщо вони й є, то мають чисто формальний характер, через це отримувачі соціальних послуг необізнані щодо таких стандартів, а тому застосовують свої критерії оцінки, на основі власного досвіду. Це загалом негативно впливає як на організацію надання соціальних послуг, так і на загальний рівень задоволеності цією сферою.

Також серед проблем можна виокремити відсутність механізму соціального замовлення для укладання угод між державними й недержавними організаціями щодо надання соціальних послуг, та налагодженої системи фінансування за надані соціальні послуги. Проблеми фінансування поєднані з недоліками у плануванні видатків на реалізацію державних соціальних гарантій. При визначенні бюджетних видатків майже не використовуються показники, що дають уявлення про життєвий рівень різних верств населення. Це не дає змоги приймати обґрунтовані рішення щодо удосконалення фінансування державних соціальних гарантій, міжбюджетних відносин та системи соціального захисту.

Недостатня чіткість визначень функцій, цілей та напрямів роботи з багатодітними сім'ями відповідних органів та служб, які висвітлюють нормативні документи у сфері надання соціальних послуг та недосконалість нормативно-правового забезпечення ускладнює реалізацію конституційних прав громадян. Соціальні питання регу-

люють щонайменше 170 Законів України, 400 Постанов Кабінету міністрів, 1100 відомчих та міжвідомчих наказів, але жоден з них не містить чіткого мінімального переліку соціальних послуг, які б гарантувалися державою незалежно від економічної ситуації та території проживання громадян.

Дуже часто завдання надання соціальних послуг покладається на громадські організації. Але в Україні відсутня державна установа, яка б займалася одночасно видачею ліцензій громадським організаціям, які мають право надавати соціальні послуги, та здійсненням контролю за їх діяльністю.

Також нашою державою не встановлені вимоги для оцінки якості наданих соціальних послуг і проектів, та не розроблено системи незалежного моніторингу за цим процесом. Недостатність методичного забезпечення процесу управління якістю соціальних послуг зокрема обумовлена:

- відсутністю державних стандартів якості соціальних послуг;
- невідповідністю змісту та рівня організації надання соціальних послуг потребам їх отримувачів;
- недостатньою сформованістю механізму оцінки потреб населення.;
- відсутністю стандартизованої системи підвищення базової кваліфікації на робочому місці для надавачів соціальних послуг, а відтак, недостатнім рівнем кваліфікації значної кількості працівників вітчизняних соціальних служб.

Варто відмітити, що навіть не здійснюється оцінка впливу соціальних послуг на покращення якості життя отримувача конкретної послуги, відсутній комплексний підхід до надання всебічної допомоги конкретній сім'ї з інтегрованим використанням всіх необхідних видів соціальної допомоги та послуг, які б сприяли подоланню складних життєвих обставин, запобіганню, зменшенню та усуненню соціальних проблем. Іноді, за реальної нагоди отримати ту чи іншу послугу, клієнт стикається зі складними процедурами, формалізмом, корупцією. У клієнтів з'являється відчуття розчарування й недовіри до системи надання соціальних послуг, знижується їхня активність щодо реалізації права на послуги і, як наслідок, посилення напруженості у відносинах між державою і громадянами.

Моніторинг за діяльністю громадських організацій з надання соціальних послуг здійснюється лише у випадку залучення останніми державних коштів для реалізації соціальних програм чи проектів. І в багатьох випадках моніторинг стосується лише цільового використання коштів, а результати програми, якості та результативності послуг залишаються поза увагою. І в результаті відбувається так, що дуже часто значна кількість сімей, яким держава повинна гарантувати надання якісної соціальної допомоги, сприяти у вирішенні складних життєвих обставин не знаходяться під її захистом та опікою.

Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасній соціальній державі виникають проблеми, що стосуються сфери надання соціальних послуг багатодітним сім'ям в рамках соціального захисту. Виникає необхідність приведення нормативних документів, що регулюють процес надання соціальних послуг багатодітним сім'ям державними та не державними організаціями, відповідно до міжнародних стандартів; затвердження в нормативних документах критеріїв якості соціальних послуг та розробки засобів управління їх якістю для підвищення рівня, відкриття нових шляхів їхнього вдосконалення та розвитку.

Література

1. Аседова Е.М. Багатодітна сім'я та її проблеми // Сучасні проблеми культури і виховання. Випуск 2. / під ред.З.М. Магомедова. Махачкала: ДГПУ, 2005. С.36-38.
2. Берданова О. Шляхи вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування щодо надання послуг соціального захисту // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2004. № 1. С. 293-297.

3. Берданова О. Нормативно-правові аспекти реформування системи соціального захисту населення // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. 2002. № 3. С. 302-306.
4. Бідак В. Складові системи державного регулювання соціального розвитку і соціального захисту // Україна: аспекти праці. 2004. № 1. С.35-41.
5. Дівіцина Н.Ф. Семьеведение. Багатодітна сім'я та її соціальний захист: учеб. посібник / Н.Ф. Дівіцина. М.: МГУ, 2006. 127 с.
6. Законодавство України про соціальний захист населення / упор.: О.М. Роїна, ред. О.А. Кривенко. К.: КНТ, 2002. 115 с.
7. Зубкова Т.С., Тимошина Н.В. Організація і зміст роботи щодо соціального захисту жінок, дітей і сім'ї: навч. посіб. М.: Видавничий центр "Академія", 2003. 224 с.
8. Рогозянського А. Проблеми багатодітної сім'ї сьогодні // Журнал Московської Патріархії. 2004. № 11. С.63-75.
9. Сасько О. Соціальний захист: здобутки, проблеми, перспективи // Військо України. 2003. № 7-8. С.12-13.
10. Тимофеева О. Нагальні проблеми соціального захисту населення України: (про Концепцію забезпечення адресного надання пільг окремим категоріям громадян // Праця і зарплата. 2004. № 30. С.2.

КОНФЛІКТНІ СИТУАЦІЇ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Л.А. Порожня,
науковий керівник М.П. Васильєва
Україна, м. Харків,

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Для розкриття особливостей явища конфліктних ситуацій, що виникають в учнівському середовищі, виникає необхідність звузити межі даного поняття. Ми будемо досліджувати лише ті конфліктні ситуації, які виникають у результаті соціальної взаємодії учнів. Аналіз наукової педагогічної літератури показав, що в педагогіці не існує загальноприйнятого підходу до визначення конфліктної ситуації.

У наведених визначеннях конфліктної ситуації можемо виділити різні підходи: з одного боку відзначається потенційна конфліктність людських взаємин, а з іншого – тільки та ситуація визнається конфліктною, яка зачіпає особистісні інтереси учасників. Узагальнюючи існуючі підходи до розуміння конфліктної ситуації, ми вважаємо, що конфліктна ситуація в учнівському середовищі – це ситуація прихованого чи відкритого протистояння двох чи більше учнів під час розв'язання суперечності, яка має особисте значення для кожного з них. Зміст конфліктної ситуації складають суперечності, які створюють об'єктивне підґрунтя для реального протиборства учнів, пов'язані з їхньою діяльністю як суб'єктів соціальної взаємодії.

Взаємини суб'єктів учнівського середовища в конфліктній ситуації розвиваються відповідно до етапів розвитку конфліктної ситуації, а саме:

- визначення, усвідомлення учнями ситуації як конфліктної. Розуміння, що на зріла конфліктна ситуація, вимагає мобілізації наявних у розпорядженні сил, щоб або домогтися бажаної мети, якщо мова йде про особу, яка виступає як активний початок конфліктної взаємодії, або забезпечити максимально можливий захист, якщо мова йде про пасивного учасника взаємодії. Необхідно підкреслити, що визначення учнем ситуації як конфліктної стає механізмом, який відтинає всі стратегії поведінки, не відповідні цьому стану системи і «включає» ті альтернативи, які можуть потрібним чином структурувати взаємодію у такому вигляді;